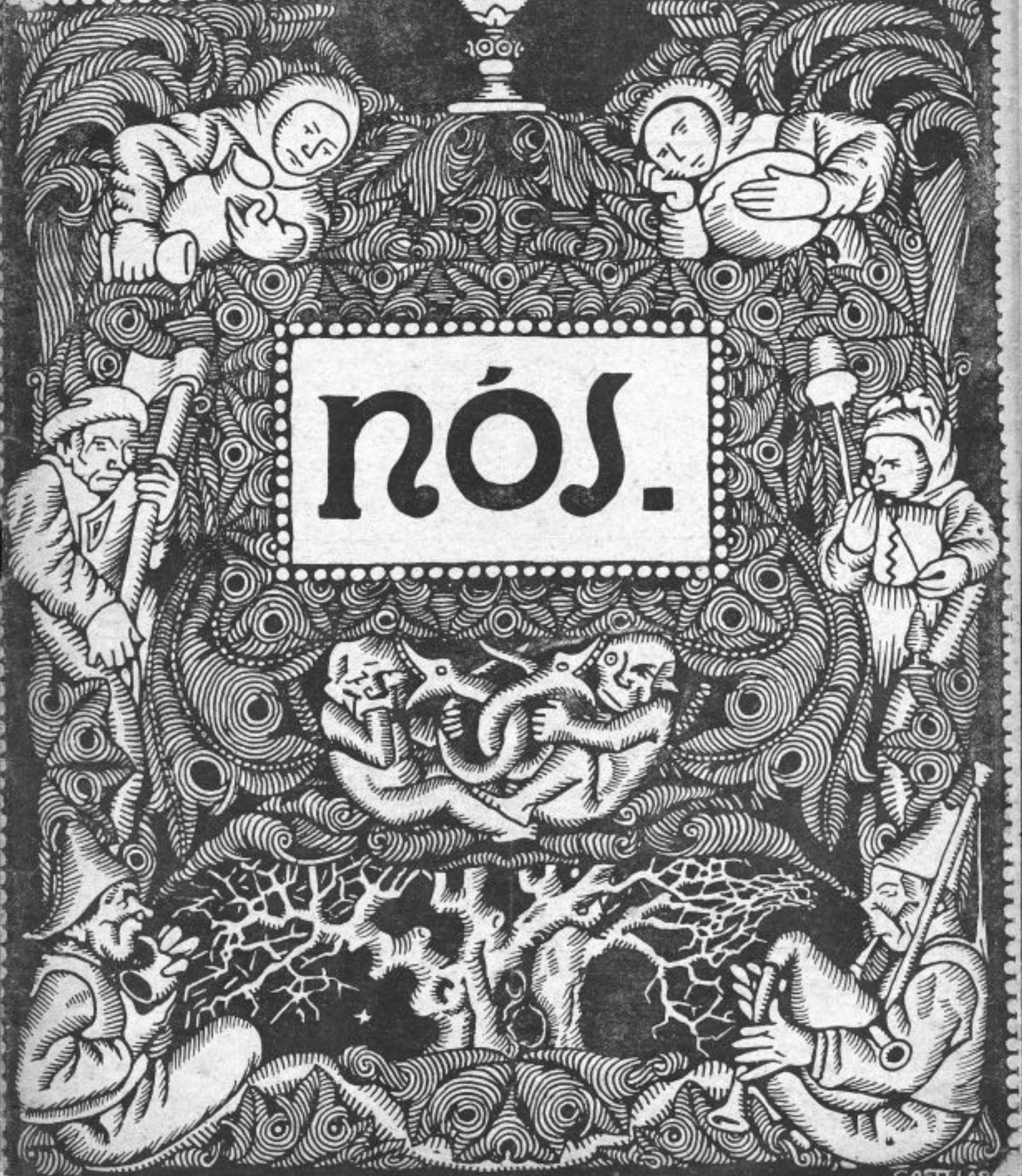

nós.

BOLETIN MENSUAL
da
CULTURA GALEGA

DIREITOR LITERARIO
Vicente Risco

DIREITOR ARTÍSTICO
Alfonso R. Castelao

DIRECCIÓN E REDAUCIÓN

Sto. Domingo, 47 - OURENSE

ADEMINISTRACIÓN:

Real, 36. 1.º - A CRUÑA

ABONAMENTO

Doce números, na Península	6 pesetas.
Fora da Península	15 ..
Número solto na Península	1 ..
Na Arxentina	60 centavos.
En Cuba	30 ..

Pagos adelantados

Este boletín non publica mais orixinais qu'os que foran directamente solicitados pol-a Dirección. Tampouco se fai solidario das ideas n-eles emitidos, a non ser dos que por non iren rubrados, enténdense que son da Redacción.

SUMARIO

O poema da Saudade, por Augusto María Casas.

Un Arcebispo de Santiago descoñecido, por Armandó Cotarelo.

A moderna literatura irlandesa, por Vicente Risco.

A Lenda d'Armenteira, (proseguimento) por Xosé Filgueira Valverde.

Quod nihil scitur, (continuación), tradución de Xan Aznar Ponte.

Archivo filolóxico e etnográfico de Galiza

Os homes, os feitos as verbas, pol-a Redacción.

LEA VOSTEDE

A NOSA TERRA

IDEARIUM DAS
IRMANDADES

Administración Real, 36 — A Cruña

BOLETIN MENSUAL DA CULTURA GALEGA

Ano VIII ★ Ourense 15 Febreiro 1926 ★ Núm. 26

O POEMA DA SAUDADE

pra D. RAMÓN OTERO PEDRAYO

Saudade é un sentimento d'irmandade
a mágoa dos que loitan lonxe dos lares seus...
Mais eu, qu'estou na terra, teño tamén saudade...
[Isa saudade de voltar a Deus!

Ficar no ollar amigo d'unha estrela
ca i-alma amergurada, frolescida...
Choutar nos eidos d'unha fonda arela,
ledo milagre de soñar na Vida.

Ise misterio fondo das horas iñoradas,
as voces sempre mudas no pranto do fogares...
Veleiquí o qu'é Saudade... As bágoas derramadas
sobor a cunca infinda dos mais lonxincuos mares.

Saudade é a man amiga e garimosa
do noso Paí, o vello Breogán:
Trocar no bico a Estrela n'unha rosa
pra ter a estrela nosa,
en anacos de rosa, en cada man.

II

A ermida ten tristura
 —isa ermida pequena dos camiños—
 e chora —dá door— na noite morta, escura
 porque nos peitos cansos dos homes xa n'hai niños
 Tamén a lua chea ten saudade.
 Cando teñades mágoas, erguel-a i-alma... le olladel

Ollai pra lúa chea, probe tola
 que brinca nos vieiros das estrelas...
 Anda a pedir esmola
 no Pazo das Arelas.

III

Nas noites do vran — noite de San Lourenzo—
 a Saudade incornou nos beizos do silenzo.

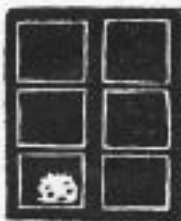
Estrelas e camiños,
 regatos e moiños...
 calados... ¡que soñan cos luceiros.
 namorados galás, bôs compañeiros!

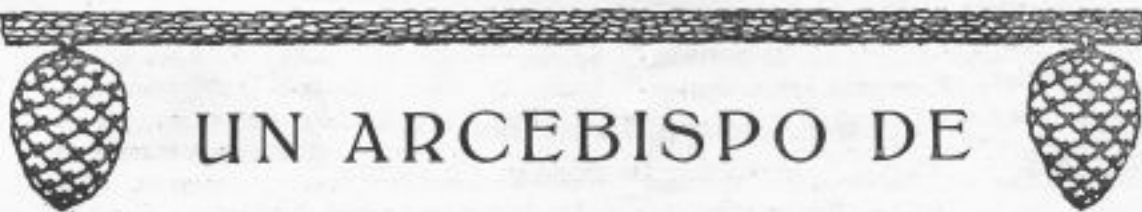
IV

Hai saudade nos homes e nas froles.
 nas arbres, nos paxaros e nas pedras...
 Que sintan que non sintan fanse soles...
 ¡loiros castelos no trebón das edras!

AUGUSTO MARÍA CASAS

Xaneiro do 1926

UN ARCEBISPO DE SANTIAGO DESCOÑECIDO

Nota presentada o Seminario de Estudos Galegos de Compostela o 30 de Xaneiro de 1936.

No Archivo municipal de Santiago (1) atópase unha cédula do Rey Católico, datada en Arcos a 23 de Outono de 1507, e dirixida o Concello e Xustizas de Compostela, decindo de este xeito:

«El Rey-Concejos, Justicias Regidores, Caballeros, Jurados, escuderos, oficiales e homes buenos de la cibdad de Santiago e de las villas e logares de su Arcobpado, Sabed que nro. muy Santo Padré a suplicación nra. ha p^oueydo desa iglia. e Arcobpado, de Santiago al muy R.^{do} yn xpo. padre don A.^o de Fonseca por *resygnacion del muy R.^{do} cardenal de San Marcelo*, a quien Su Santidad poco antes avia p^oueydo del por resignación del muy R.^{do} yn xpo. padre Patriarca de Alexandria Arcobpo que fue desa dha iglia y Arcobpado; e sobre ello son venidas las bulas de Su Santidad e con ellas el dho. Arcobpo. envia a tomar la posesión de la dha. iglia. e Arcobpado: por ende yo vosmando que luego que esta mi cedula vierdes le deys e hagays dar la posesión de todo lo que pertenesce a la dha. Arcobpalia e le recibays e agays e tengays por Señor dello e plado. vro. como Su Santidad por las dhas sus bulas lo quiere y manda, e non fagades ende al. Fecha en el lugar de Arcos a veintitrés días de Oitubre de IVDVII años - Yo el Rey - Por mandato de Su Alteza - Miguel Pe delmaçan.»

Hasta agora tíñamos creído que a D. Alonso de Fonseca e Acevedo, o *Patriarca*, sucedera directamente seu fillo segundo D. Alonso de Fonseca e Ulloa, terceiro dos Fonseca (e a quen podemos chamar verdadeiramente o *Grande*), e dese modo se conta nos episcopo-

loxos de Santiago (1). Mais xa vemos que non pasou así: no medio dos dous Fonseca, pai e fillo, houbo un Arcebispo, descoñecido a non sere por esta cédula.

¿E quen foi este Cardeal de San Marcelo? Non menos que D. Pedro Luis de Borja, sobriño do Papa Alexandre VI, cabaleiro de San Xoan, prior de Santa Eufemia, Protonotario Apostólico, Cardeal diácono de Santa María in *Via Lata* e presbítero de *San Marcelo*, Arcebispo de Montreal e Valencia, archipresbítero de Santa María a Maor e penitenciario maor, creado Cardeal no ano de 1500 e morto en Nápoles no 5 de Outono de 1511 (2).

A esplicación do caso é ben sinxela. Din-os que cargado de anos e alifafes o vello Fonseca quixo descansar do peso da mitra apostólica e renunciouna na cabeza do seu fillo, rescibindo él o título de Patriarca de Alexandria e retirándose a Salamanca, sua patria, donde finou a 12 de Marzal de 1512. Que este feito afuzado pol-o Rey Católico e consentido pol-o Papa Xulio II, foi de muito escándalo, tanto que según atestigua Alvar Gómez d. Castro (3), autorizándose co seu nome ilustre, o Cardeal Cisneros, que andaba rifado cos Fonseca, encarouse un día con D. Fernando V pra botarlle este virote:

- «Señor, hánme dicho que V. A. hace mayorazgo del arzobispado de Santiago y quisiera saber si excluye de él a las hembras»- que sería, penso eu, o solo quite que o célebre franciscán dixo na sua vida.

Tamén consta pol-os historiadores de aquel

(1) Como LÓPEZ FERREIRO, *Hist. de la iglesia de Santiago*, VIII, 30, etc.

(2) GRMA, *Theatro universal de España*, III, 65.

(3) *De rebus gestis Francisci Semeñi*, edición da *Hispania Illustrata*, I, 1145.

(1) *Libro de consistorios (1502-1514)*, ps. 138.

tempo (1) como o Rey Católico se layaba mais adiante de este caso, dicindo que de duas coulle tiña que remoel-a concencia: unha consentir semellante resinación de pai a fillo en dindá tan principal e outra facer obispo de Osma a D. Alonso Enriquez, bastardo do Almirante de Castela fido n-unha escrava, parlado tan peitoco que de él decía Fr. Antón de la Peña, predigador do rey, que non tiña mais espiritalidade que un xarro.

Sela como seia o que si sabemos ben de certo, é que por aquel entonces o linaxe de Fonseca era muy potente, pois sobre do que o ensalzaran Don Alonso, arzobispo de Sevilla e outros varós afeñados, n-aqueles anos subían o cume do poderío D. Xan Rodríguez de Fonseca, primeiro Presidente de Indias, e o famosísimo Antón de Fonseca, Contador maor de Castela. A mais d'esto, o vello Patriarca, fora sempre gran servidor do Rey Católico e de aquela estaban muy amigados. Tanto que cando o destronado soberán camiñou a Nápoles botado pol-o tarambana do seu xenro, levou consigo o mozo D. Alonso de Fonseca (2). Este dendes Nápoles marchou a Roma e gobernouse tan axeitadamente que salndo Arceidiago de Cornado voltou Arcebispo de Compostela. O que sucede na gran Cidade non o sei, nin será fáctile averigualo agora (3); mais, como di o doutor Galíndez de Carvajal (que como coronista real do tempo estaría ben enterado) «no faltó en Roma lo que se requiría para acabar tal negociación».

Sucedel-o fillo o pai nun mesmo beneficio sei que está muy penado nos cánones sagrados. Ora fose por esto, ora por atual-as murmuraciós e quebral-o escándalo, como pra todo hay remedio agás para morte, os ben sa-

bidos da curia pontificia fallaron o arbitro de nomear un arcebispo de aparencia con que, en aparencia tamén, tolleron-o mal, chantandoo no medio. Por outra parte, creo de min que escusaban esta presura: poucos anos mais tarde o mesmo caso repetiase en Zaragoza, onde a D. Alonso de Aragón, bastardo do Rey Católico e arcebispo de aquela cibdade, sucedía seu fillo Don Xan de Aragón (1520) e en 1539 era Arcebispo da mesma sede D. Fernando de Aragón, fillo do Arcebispo Don Alonso, (1) Algo mais adiante un arcebispo de Lisboa era pai de un Arcebispo de Braga (2) A seu tempo seu costume.

Réstanos agora inquirir o espacío que o Cardeal de San Marcelo poido sere Arcebispo de Compostela. A bula de Xullo II ademifindo a renuncia de Don Alonso de Fonseca, o pai, e de 28 de Agosto de 1507; según copia que teño; en 23 de Outono do mesmo ano xa estaba nomeado Arcebispo de Santiago o fillo, logo entre estas duas datas se estendeu o arcebispadado do Cardeal de San Marcelo. Por esto coñecemos tamén a fecha segura en que principiá a prelación de Fonseca III, que con tanta diferenza se lée nos historeadores. (3)

Por mais que a mitra de Santiago produciase por destoncias 20.000 ducados o ano, (4) non veu acá o Cardeal Borja: era muito mellor ¡xa hora! - sere todas aquelas cousas tan rimbantes en Roma, capital espréndida do mundo renacente.

Estamos, pois, na presenza de un Arcebispo compostelán de un mes, que anque elexido pra unha remendada, debe figurar nas listas dos novos episcoposloxos.

ARMANDO COTARELO

(1) GALINDEZ DE CARVAJAL, *Anales breves de los R. R. Católicos* (Doc. inéd. para la Hist. de España. XIII 319).

(2) GALINDEZ DE CARVAJAL, *Anales*, 319 - GÓMEZ DE CASTRO, *De verbis gestis*, pág. 998.

(3) Nada se atopa referente a este caso no Archivo de Embaxada de España, según o *Índice analítico*, publicado por D. LUCIANO SERRANO y Fr. JOSÉ M. PON recentemente (Roma, 1915-1917).

(1) PUENTE (V. DE LA), *Historia eclesiástica de España*, V. 572.

(2) ROMÁN, *Hist. d: la iglesia de Santiago*, pág. 68.

(3) Así engañase LÓPEZ FERREIRO, *Hist. de Santiago* VIII, 10, supoñendo en 1506 e como él outros que o fixan en 1508, etc.

(4) MARINEO SICULO, *Cosas memorables de España*, fol. XXIII.

A moderna literatura irlandesa

Pol-o Nadal do ano 1921, adicou NÓS o seu número 8 á lembranza de Terencio Mac Swiney, Major de Cork, o héroe-mártir, noso irmau de Raza, que pasmou o mundo, e no

seu nome á Santa Terra d'Eirín, que d'aquela loitaba pol-a independenza

«Irlanda e Galiza - decíamos d'aquela - son terras do Estrem'Ocidente d'Europa, habitadas pol-a mesma raza e suxeitas a un fado imitante, d'un xeito tal, que somella coma si Deus quixera axuntar a unha co-a outra por unha chea de misteriosas relacións de todol-os ordes, relacións que, olladas unha por unha, parece que non teñen nada de particular, e que son com'as qu'eisisten entre outros moitos países do mundo, mais cand'un as considera e arrepara n-elas en xunto, en realidade son cousa que sorprende e asombra, e move a un a mafinar pra contra sí, e pensar qu'elo debe pender n-algunha cousa moi fonda e moi segreda. Quén sabe pra qué fado vindoiro quixo Deus preparalas, multiplicando d'iste xeito antr'elas os vencellos e mais as semellanzas?».

Cada día - e mais hoxe, cos estudos de F. L. Cuevillas, que veñen afirmar de maneira irrefutábele as teorías de Veree y-Aguiar, Murguía e Saralegui e as videncias de Brañas e Pondal - podemos enxergar millor de que lonxe veñen as nosas afinidás cos habitantes da antiga Hibernia, e n-estas noíñas de literatura irlandesa, hemos atopar aínda novas semellanzas e novos vencellos antr'as duaramas da caste de Breogán: antr'a Tribu Gaélica.

Nas duas vive pra sempre a vella y-Alma céltiga, «turbulente, melancólique, allègre, revêuse, mystique passionnée», coma di Simone Téry, no seu libro *L'Ile des Bardes*.

Galiza ten feita a súa definición cultural y-etnográfica con que digamos que é o extremo sul da *Céltiga* e o extremo oucidente da *Romanía*. Mais pra nós, o Celtismo non é somentes unha recreanza arqueolóxica: é un imperativo; nós témol-os ollos postos na renacencia dos pobos céltigos com'a esperanza derradeira e suprema, no total esborrallamento da cultura oucidental, que se vai estifando á nosa vista, n-un entroido de seniles inocencias e farsadas d'auto e hétéromimelismo.

Veleiquí pol-o que compre ollar pr'a irmá Irlanda, que hoxe está dando o mundo, coma sinal das súas promesas, unha literatura que cecais sexa antr'as modernas, a mais orixinal' a mais nova, a mais arriscada.

II

Outra semellanza antr'a Irlanda e Galiza, é qu'aló com'eiquí, os mais dos escritores escriben na léngua oficial, na léngua dos dominadores. A contribución d'Irlanda ás letras inglesas é tan importante com'a de Galiza ás letras hespañolas. Abonda que citemol-os nomes de Swift, Congreve, Steele, Berkeley, Sterne, Goldsmith, Burke e Sheridan, do antigo, e de Oscar Wilde, George Moore e Bernard Shaw, no moderno.

Hoxe en día, podémonos gabar de que, en proporción, hai moitos mais escritores galegos qu'escriban en galego, qu'irlandeses qu'escriban na léngua gaélica. Aínda Synge emprega un verdadeiro *patois*, imitante o do noso Valle-Inclán, n-algús dos seus escritos. Irlanda atópase n-iste respeito n-un estado imitante o de Galiza antr'o 1900 e o 1916,

aquél tempo en qu'a literatura galega (Xavier Valcarlos, Prudencio Canitrot, Rey Soto, Basilio Alvarez, etc, etc) facíase en castelán y-en Madri.

É qu'o gaélico iña perdido moita forza entre 1846 e 1900. Os mesmos xefes nacionalistas, coma O'Connell, e Parnell, aconsellaban o emprego do inglés. A derradeiros do século pasado, de 4 millóns e meio d'Irlandeses, somentes 600.000 falaban a lénxoa nacional, e aínda ó mesmo tempo que a oficial, e non había máis qu'uns 20.000 peisanos e mariñeiros das illas do W. que non souperan o inglés. Coma nós, avergoñábanse da súa fala; a xente pasmábase de qu'o bispo Mac Hale (un dos primeiros que se decatou da importancia da lénxoa nacional) e o ilustre Douglas Hyde, fundador da Liga Gaélica, falasen o erse. Ningunha persoa que se tivera por ben criada o falaba.

Aínda máis: o erse é unha lénxoa difícil. Non é doado deprender e falar ben unha lénxoa de 80.000 verbas, c'unha sintaxe variada e complicada, c'unha prosodia máis comprida aínda.

Mais así e todo, as cousas variáron dende a fundación da Liga Gaélica, anque os escritores máis coñecidos escriben aínda en inglés.

III

A *Connvadh na Gaedhilge* (Liga Gaélica) fundouse en 1893 por *Douglas Hyde* e *Eoin Mac Neill*. Os afillados levaban unha sortella d'ouro coma sinal, e obrigábanse a non falaren antr'iles máis qu'o irlandés. Fixeron unha propaganda intensa en cidades, vilas e aldeas, e fundaron moitos agrupamentos; deron cursos de lénxoa erse e fixeron festas pra conservar as usanzas tradicionais, e representacións d'obras de teatro; publicaron boletíns con texto nas dúas lénxoa.

A brega foi condenada, mais ó fin abríronse camiño, e igual ós peisanos qu'os intelectuais e logo a xente de boa sociedade, foron entrando pol-o vello erse. Non é que todol-o empreguen a colfo, mais todos precuran deprenderlo, e o falado fíxose sinal de boa crianza.

De que Mac Neill se viu de Ministro d'Enseñe público d'Irlanda, púxoo com'obligato-

rio nas escolas, e os documentos oficiais escribíense hoxe nas dúas lénxoa.

Douglas Hyde, un perfeito celta ata no seu físico, bondoso, ledo e rideiro, esprica irlandés na *National University* de Dublin, onde traballan tamén Mr. Macallister e outros sabios qu'antr'outros emprendementos, preparan a edición cumprida de todol-os textos da vella literatura irlandesa da Edade Mela, onde s'atopan an'iquismas lendas, com'as ulsterianas de Cuchulainn, as d'Ossian, as de Milesius, Lughaid, Amerghín e os fillos de Breogán, e outras das que teñen dado algunha noticia Murguía, Saraleguel e Tettamancy.

IV

Poucos coñecían as vellas lendas épicas irlandesas antes de 1876 en qu'as deu a coñecer Standish O'Grady na súa *Historia bárdica da Irlanda*.

Standish O'Grady, home d'unha imaxinación quente e poderosa, d'un fervente entusiasmo pol-a súa terra, escribiu a súa historia heróica da antiga Irlanda d'un xeito imitante a coma Benito Vicetto fixo a de Galiza: con moita inventiva e con espírito de polémica, anque con millor estilo, c'un estilo ergueito e nobre, com'o de Murguía. Ten coma historiador, os mesmos defeitos que Vicetto, mais ten tamén as adivinacións as anticipacións pasmosas con que Vicetto s'adiantou ás voltas, ó seu tempo e ó pensamento do seu tempo.

Fose coma fose, desatou un tesouro, abriu de novo a fonte eterna da Tradición, defendeu feramente as glorias pasadas da súa terra, e afirmou a súa fé no faño futuro da súa Raza. Coma fixeran os noços historiadores, Standish O'Grady foi o gran propulsor do movemento nacionalista. Foi o gran *Precursor* d'Irlanda.

Igoal que Galiza, Eirín está inzada de xente rara. Standish O'Grady é un dos máis raros. Quer andar de cote a contraño: «Si morro no Rubián d'abaixo, que m'enterren no Rubián d'arriba, e si morro no Rubián d'arriba, que m'enterren no Rubián d'abaixo.» Namentras estivo il soilo foi nacionalista; de que viu qu'o arredismo iba adiante, fíxose unionista; cando o unionismo fixo algún progreso, pasouse ó comunismo...

V

Todos sinalan coma xefe da renacencia literaria irlandesa a *William Butler Yeats*, premio Nobel en 1923 e o mais grande dos poetas contemporáneos en léngua inglesa.

Os que teñen lido o número 3 de NÓS (pirmeira xeira), onde viña unha nota da súa vida e da súa obra, c'un poemíña seu posto en galego, xa saben que ven ó mundo en Sandymount, perto de Dublin, no ano 1865, e saben tamén os títulos d'algunhas das súas obras. Aquelo foi no ano 1920. No noso número 8, a que o principio faguemos referencia, demos tamén a versión galega d'unha peza teatral súa: *Cathleen ní Houlihan*, feita por Antón Vilar Ponte. Temos, pol-o tanto, en Galiza certa coñecencia de Yeats.

Veleique a estampa fiseca do gran poeta, atal e como a pon Simone Téry:

•Face enigmática, fortemente modelada; nariz aquilino, na liña da fronte, curiosamente ancha na base; bellos carnudos, un pouco tristes; queixo acusado, c'un plegue fondo por baixo do bico; cabelo negro agrisado, basto, botado pra trás, deixando vel-a fronte harmoñosa. Mail-os ollos mais que ren son pasmosos, cheos d'un poder estrano; por baixo das sobrecellas negras, finamente desafiadas en acentos circunflexos coma con tinta china, parellas a dúas andurriñas coas áas espaxadas, dispostas a voar - os ollos sombrizos son a un tempo os mais reveladores e os mais misteriosos. Están tan carregados d'ensoño, que parecen adoloridos; o ollar non é luminoso, mais así coma s'estivera embebido d'unha luz difusa; creía un ver unha flama por atrás a brétema. Istes ollos semellan abertos pra dentro e non pra fora, sorberen os esputáculos do mundo, en lugar de pousar n-elles; déixannos ver coma por fenestras o sombrizo rayonamento interior. O ollar parece vir de moi lonxe, do outro-mundo, revelador de misteiros sobrenaturais: os magos no Oriente deben ter ollos imitantes. • Tamén di que hai n-ll unha preocupación d'elegancia no vestido, rara na Irlanda.

O seu carate está com'é natural, en relación co seu fiseco: vontade teimosa; boa crianza sinxela e seria; premioso pra compôr; por veces recóllese no seu ensoño de tal xeito, que

xa non sabe ond'està, e a súa y-alma non s'entera do que fai seu corpo; por riba de todo, un tremendo traballador.

Yeats ten feito moito pol-a renacencia literaria irlandesa, mail-a súa obra meirande e a que mais lle custou, foi a creación do Teatro Nacional Irlandés. Despois de moitos traballos, en 1899, axudado por Edward Martyn, foi buscar a George Moore a Londres, e deron nacencia ó Teatro Literario Irlandés, no que traballaron co-iles Lady Gregory, A. E. e John Eglington. En 1902, arredouse Yeats d'illes e cos irmans Fay, fundou o Teatro Nacional Irlandés, prô que trouxo de París a Synge, an 1905, e que deu nacencia a unha escola de cómicos das mellores do mundo, senon a millor. No Teatro Nacional Irlandés puxeron as súas obras escritores do mérito de Yeats, Synge, Lord Dunsany, Lemox Robinson, etc.

No seu pensamento, Yeats é principalmente, un místico. Mordeu no cibo das Ciencias Ocultas - cousa ben estesa na Irlanda - e, xa o teño dito outras veces: o que prende n-ise cibo, xa nono solta mais na vida... Yeats bebeu d'ise licor defendido e cheo d'engado que, cánd'un o chisca, non sabe un se bebe a vida ou a morte, se bebe a Luz, se bebe o Inferno... Il sinte infuso no seu ser un espírito qu'il chama León o Africano, e parola cando quer cos invisibeles.

D'estas ideas deriva tamén a súa estética, alumeada com'a de James Joyce, pol-a ciencia sutil das correspondenzas. Traballando con George Moore no drama *Dermid e Granía*, díxolle que pra ter unha peza ben feita, tiña que o primeiro acto ser horizontal, o segundo vertical e o terceiro circular, pra realizar se cadra aquela figura de xeometría metafiseca que fora a fundanza da arquitectura oxival, e que lembra a Svastika dos Arios e a Roda Solar dos Hiperbóreos.

Véxase s'esto non avencella o pensar de Yeats co da vella Irlanda prehistórica, non sei s'obedecendo á vezo fatal que leva ó home moderno a buscar no mais recuado alén do tempo que foi, o imaculado anterior a toda cultura, o plasma primieval do pensamento.

Yeats desbota toda alusión mitolóxica ó grecoromano, e volve á tradición do Celtismo. Ten n-esta unha erudición tan forte, que nas primeiras obras tiña que pór notas e chama-

das, pra qu'a xente o comprendera. Estudou a fondo toda-as sagas irlandesas, toda a literatura bárdica; deprendeu con devoto degaro de cencia verdadeira os contos dos peisanos a carón do lume, as cántigas dos *ballad-singers* nas feiras: «a arte popular - di - é a mais antiga aristocracia do pensamento.» Certo que n-il infruiron os simbolistas franceses: Verlaine, Villiers de l'Isle Adam, Mallarmé, mais é por como a sua estética acal co-a y-alma celta, que Yeats vive na tradición da sua terra, e d'eiquí esta difinición, que semella eco dos nosos poetas da Saudade:

«A Espranza e a Memoria teñen unha filla e o seu nome é Arte.»

Así houberan falado Telxeira de Pascoaes Cabanillas, Leonardo Coimbra ou Viqueira. É a mesma y-Alma Celta, a falar no Estrem'Ocidente, a harpa d'Osslán e a campaña de San Patrik...

Pol-o tanto, Yeats foi naturalmente mais alá dos simbolistas e o seu teatro montou por riba do de Maeterlinck. Cobizao tan nidio e tan limpo, que non quer pra il decoraciós, ou atura somentes as mais sinxelas y-estilizadas, e aínda lles quer pór caraute ós cómicos, coma nos *No* xaponeses, pra suprimil-a expresión da face, qu'esprica as cousas de mais.

Lírico, os temas de Yeats son o heroísmo, o amor, a tradición, o ensono, a cobiza dos ultramundos. Canta o heroísmo de Cuchulainn antes da historia, e o heroísmo de Pearse e Connolly en 1916:

«Mais d'onde imos nós sacal-a y-auga (1).»

Dixo Pearse a Connolly,

S'as pozas todas están estilizadas?

Ou! É ben certo

Que somentes o noso sangue roxo

Pode volvel-a vida à Roseira»

E non tivo o amor mais fino chantre que il cando escribeu:

«Ou, curazón! ou curazón! s'ela somentes [volvera a face,

saberías a loucura de ser confortado».

Ou aquilo:

«Eu tendín meus soños baixo os vosos pasos; Andai agustiño, que tripades meus soños.»

Tamén cultiva as que nós chamaríamos *cántigas de mal dizer*. Vel'eiquí unha que chama: *Os sabidos*:

«Testas calvas esquecidas dos seus pecados, Vellas, sabias, respeitabres testas calvas,

Editan e anotan os versos

Qu'os mozos retorcéndose no leito,

compuxeron na desesperación do amor

Pra gabal-a orela inorante da beleza.

Han toser na tinta deic' a fin do mundo;

Han gastar as alfombras cos zapatos,

Ganando respeito; non han ter amiga oculta;

se pecaron, ninguén o sabe.

Señor, qu'houberan dito

S'o seu Catulo por alí pasara?

Das pezas de teatro, coñecemos *Cathleen ni Houlihan*,

The land of heart's desire (1) pasa n-unha chouza irlandesa. Dous recen casados: Shawn e Maire Bruin cos pais de Shawn E a véspera do 1.º de Maio, e esa noite, as fadas d'Irlanda levan ás casadas novas ó seu reino encantado. Petan á porta: unha vella vestida de verde que ven pedir leite; volven petar: un vellito vestido de verde que pide lume e todolo sirven e acarlhan; ela cisca frores no chao, e Maire enmeigada decide marchar á terra das fadas. Morre, e a fada desaparece.

The Shadowy Waters (2) son dous amigos, marifeiros, Aibric e Forgael. Iste ten unha harpa máxica e quer navegar pol-o mar escuro que ninguén sulcóu, pr'esquencel-o mundo. Van e cruzan c'un barco onde van un rei e unha rainha. Abórdano, matan ó rei e rouban a rainha que esquece ó rei pol-o engado da harpa de Forgael. Os compañeiros, qu'atoparon un tesouro no barco roubado, deixan soilos a Forgael e á rainha. Mail-o seu amor failles esquecel-o mundo.

O Lumbral Real é o poeta Seanchan que, aldrexado pol-o Rei, séntase na soleira da porta do Pazo, faguendo a folga da fame, ata qu'o Rei recoñecendo qu'o poeta é mais forte, e que d'il ven o poder todo, saca a coroa e dalla ó poeta, e o poeta vólvea pór na testá do Rei.

The countess Cathleen (3) é unha dona qu'en tempo de fame, vendell'a y-alma ó

(1) Pra regel-a Roseira simbólica da Irlanda. A Rosa, na poeta celta significa o Amor, a Beleza ou a Irlanda.

(1) A terra desexada do curazón.

(2) As augas de sombra.

(3) A Condessa Catarina.

Demo, pra qu'os probes non vendan a sua; mais Deus non aproba o pauto, e a Virxe Maria leva á condesa prô ceo.

O estilo de Yeats é escuro pol-a sua vagueza, pol-a sua rara pantesía d'iniciado, pol-as alusións que fai a asuntos qu'a mais da xente non sabe. Os versos teñen un engado máxico, de ritmo, d'alteraciós, de música interna - de coñe a cencia segreda das correspondenzas, á que somentes a intuición abrangue. Un intuitivo poldera traducil-a sua vagueza en coores, en música, en imaxes. Non quen nono sea.

Temos citado d'il a outra vez, *O Solpôr Cél-*

tigo (1895 e 1902) e *Os Cisnes salvaxes en Coole* (*The Wild swans at Coole*, 1918). A mais d'eso e das pezas de teatro de que dá-mol-os argumentos, ten outra chamada *Deirdre*, *Plays for dancers* (1) a imitación dos No xaponeses; *Per amica silentiæ Lunæ* (poesías) *The cutting of an agathe* (2) estudos crí-ticos y-estéticos) etc.

Hai edicións en grande das casas Tauchnitz e Mac Millán,

- (1) Pezas pra danzarís.
(2) Facetas d'unha ágata.

Continuaráse

A LENDA D'ARMENTEIRA

(Proseguimento)

Francia. - Segun Balsa de la Vega (1) e Carré Aldao (2), Froissart nas suas «Crónicas» refírea como sucedida non sabemos en que terras de Francia, no século XI. Quizalves poida identificarse co-a localización anterior.

Bélxica. - Localízase segun Calatayud (loc. cit) e outros no mosteiro de Affigen, no Ducado de Brabante, antre Bruselas e Alesto. Yepes anque fala moito da sua sona e dos seus ilustres fillos, seguindo a Meyero, Mireo, Renato Copino e Tritemio, non recolle a hestoria, Coido é atribuída a un dos fundadores axuntados baixo Gederico, primeiro abade, pol-o ano 1083, chamados Gedulfo, Teobaldo, Emolino, Argero, Hulgoldo e Gerardo.

Suecia. - Moitos literatos, atribuíndo esta lenda á provincia temática do N. europeo, localízana no mosteiro da Encarnación, na rexión norte da Suecia.

Pais de Gales. - Carré Aldao e Balsa de la Vega asignana ó Pais de Gales, coma do século V.

Irlanda. - Pódese ollar o belido conto de Kennedy, *Música do ceo*, nas *Fire Side Stories of Ireland*. Iste conto foi traducido por M. Loys Brueyre (1) nos seus *Contes populaires de la Grande Bretagne*. Brueyre cita moitas tradiciós somellantes recollidas por Thiele, Ralston, Grimm, etc.

Alemania. - Localízase na Serra de Odenwald no W. antre o Necker i-o Mein, no Gran Ducado do Hesse. Ten as mesmas características que na Galiza. O lugar da localización, un dos mais fortes paisaxes da Europa, cos seus grandes bosques i-o seu Bergstrasse, e tamén unha das mais lexendarías comarcas da terra alemana.

Cóntase do monxe Félix, cisterciense, que duvidando de que poidese sere eternal a felicidade do ceo, escolta un día, no xardín, o cantar d'un paxariño albeiro. O Tanxido da campaña chamando a mailines, espértao, e quer entrar no mosteiro, mais o porteiro nono recoñece e lle non permite a entrada, botándoo coma tolo e bébedo. Os monxes tampouco o

(1) Balsa de la Vega - *La leyenda de Armentera* Ilustración Española y Americana 30 de Marzo de 1909.
(2) Carré Aldao - *El monje y el pajarillo* - Almanaque E. I. G. 1924.

(1) M. Loys BRUEYRE - *Contes populaires de la Grande Bretagne*, Paris, 1875, páxs. 35 e seguintes.

lembran, mais un vello de cen anos, tolleito xa, recorda da súa mocidade tal desaparición. O libro de mortos garda o seu nome, Pasara un século (1).

Austria. - En Olmutz, capital de Moravia, según algunha derivación que no seu día ollaremos.

5.º *Sen especificación de senso.*

A) Lendas cristiãs de orixen islámico forxadas a carón d'un texto alcoránico e que teñen como base unha relación talmúdica:

a) Narración de Mohamed Benishae (s. VIII).

b) Narración de Abenfathuya (s. VII).

c) Narración atribuída a Abenabás, tío de Mahoma.

De todas elas falamos xa d'abondo na nosa primeira conferencia (2).

B) Lendas de orixe cristián basadas na lenda siríaca dos Sete Dormentes de Efeso, con desenrolo en ambas civilizacións, forxada no Oriente no século VI e que pasou ó Occidente por unha traducción latina de San Gregorio de Tours. É un ciclo de tal importancia que pode ser o xenitor de todo o conxunto no medioevo cristián, anque hoxe estea mais en boga a hipótese de que a xeneralidade das tradicións islámicas foi a que dou lugar no século XIII ás lendas de dormentes (3).

Asín resume os caracteres das catro redaccións, conservadas por Tsaalabi e traducidas por Guidi, d'iste xeito:

Sete cristiãs nobres de Efeso, baixo a persecución de Daciano, refúxanse n-unha cova e dempois de comer das froitas d'un horto cercano e de beberen da i-auga da súa fonte, fican dormidos por trescentos anos. Namentras o seu pobo i-a súa familia danos coma perdidos e logo de procuralos en van escriben os nomes c'a hestoria e mais a data do feito n-unha chapa.

Pasan tres séculos, e Deus volve a vida ós dormentes, que coidan ter dormido solo un día. Un d'eles deixa a cova de Efeso pra mercar comida e saber do estado da persecución.

Conforme anda, vai medrando a súa sorpresa. Os vieiros sonlle descoñecidos. Sobor da porta da vila, unha bandeira verde ten unha inscrición: «Non hai mais que un Deus e Xesús é o seu Espírito». Na vila olla xente que non coñece. Quer mercar pan, mais a moeda vella que dá, co cuño de Daciano, faiño sospetoso ó panadeiro qu'o leva ás autoridades coma reo de ter atopado un tesouro. Con moitas dificultades, chega á súa casa onde un neto seu, vello xa i-enfermo, recoñéceo. D'iste xeito xustifica diante dos xueces a súa personalidade i-a súa hestoria é creida por eles. Tópase logo a antiga chapa que ven confirmar mais a verdade dos seus ditos. O pobo i-as autoridades van ollar a cova onde os sete dormentes rexurdidos morren aixiña e son soterrados, erguéndose riba da súa campa unha grande creixa.

C) Lendas de viaxes.

Derívanse das lendas céltigas de Arnaldo de Noruega, Gorno de Dinamarca, Maldulno, os fillos de Conall Deag Ua-Corra, de Snedhgus e Mac Rigala que teñen ouxelivo relixioso e da odisea monástica de San Brandam (1).

O seu tipo é híbrido entre a expedición mariña en procura do paraíso i-a lenda de dormentes. Podemos recollere algunhas versións:

a) A dos *monxes armorianos* narrada por Godofredo de Viterbo, e que conta ó voltar de ollaren a insua do Paraíso, topan todo trocado e pasados trescentos anos.

b) A de *San Amaro*, popular na Galiza e difundida entre nós por edicións castelans, especialmente pol-a de Burgos de 1552, citada por Valera (2). A súa versión galega foi recollida por Carré Aldao.

c) A dos tres monxes do mosteiro de Cihón, italiana, do século XIV, somellante á dos armorianos (3).

d) A do *príncipe*, italiana tamén, e do século XII. Conta que un príncipe, ós tres días das suas bodas, é levado ó Paraíso e pasa n-él trescentos anos que lle somellan tres horas. A súa familia ante tanto, fai do castelo un

(1) LONGFELLOU - *The golden Legend*. Vé tamén ASIN PALACIOS, op. cit.

(2) ASIN PALACIOS - *Id.* páx. 275 e seguintes.

(3) GLIDE - *Testi orientali inediti sopra i Sette Dormenti di Efeso*, Ad. «Atti della R. Accad. dei Lincei» 1884, páxinas 343-445. SAN GREGORIO DE TOURS - *De gloria mátyrum*, cap. 96. NOLDELKE - en GOTTINH - *Gelehrte Anzeigen*, 1886, núm. 11.

(1) DE OOEJE - *La Legend of San Brandan*, Ad. «Act. de Ville. Es. Iniera. des Orient» Sect. 1.º páxs. 45-76 - Leyde, Brill, 1891.

(2) VALERA - *Disertaciones y juicios críticos*. Discurso sobor das Cántigas na sesión de R. A. E. presidida pol-o Emperador do Brasil.

(3) *Ibid* e ASIN PALACIOS op. cit.

mosteiro, dándoo por morto. Cando torna, é grande a súa sorpresa ó ollar riba das torres, non o pendón da súa familia, c'a águia, senón a bandeira c'a cruz. O príncipe morre cando come o pan dos homes.

e) A lenda bretona do *pastoriño que foi levar a carta ó ceo*. Recolleuna Luzel nas súas *Legendes chretiennes de la Basse Bretagne* e temos nós falado xa das súas variantes (1). Di así:

«Un pastoriño de 13 anos, que gardaba unha grea de carneiros, era moi bó, e Deus quíxoo recompensar.

De feito, un día, El Señor mandoulle un dos seus anxos baixo a feitura d'un vello de barba longa e albeira. O vello foi topar ó neno baixo da soma d'un carballo, achegouse e díxolle:

– Meu neno, díxéronme que érades caridoso; eu quixera levar esta carta ao bon Deus, mais xa vou vello e abafaría; queres ti ire?

– Mais si, meu pai, irei e moi ledo, mais compre que alguén garde os meus carneiros.

– Pois ben, pequeno, ti vaite, que eu fico eiquí no teu canto, agardando a tua volta. Toma a carta.

O neno colleu a carta, escadou un outo cume e chegou a un vieiro cuberto de silveiras; elas faguer, faguíanlle mal, mais o pastoriño andaba sempre. O fin topou unha boa porta dourada que daba entrada a un meigo pazo. Petou e un vello venerable veulle abrir.

– É eiquí onde é o Paraíso, Señor? – preguntou él.

– Si, meu neno, é ben eiquí, mais non todo o mundo pode entrar.

– Mais traio unha carta pro Señor.

– Vexámola.

– É mester que eu mesmo lla dea da miña mau.

– Pois entra i-agarda.

Pouco tempo despois retornou c'un ser maravilloso d'unha beleza santa i-escintillante. O neno, branco da emoción, deulle a carta. O bon Deus, porque él era, abriuna, e fixo coma quen lee, e logo dixo:

– Está ben, meu neno, ti fixéchete moito mal pra chegar deica eiquí, non si?

– Ou si, magoelme moito!

Ven ver logo a miña casa.

O bon Deus fixolle ollar boas salas, belos xardíns cheos das mais belidas froles recentes e paxaros de cántigas harmoniosas e anxos brancos que cantaban tamén co son de arpas d'ouro, fixolle ollar tamén os vellos santos e santas da súa terra da Baixa-Bretaña, coroados de grola e profetas paseando por belos parterres de froles baixo árbores cargados de froitos.

Tódo era alí ledo i-escintillante de lus e o neno e non podía atelgar de contemplalo, si ben o bon Deus díxolle:

– Vamos, meu neno, volve agora delca o que te mandou c'unha carta pra min, pois temo que perda a pacencia en agardarte, xa que van cen anos que salches d'alá embaixo.

– Cen anos? Pode ser? Paresme aínda que non hal unha hora!

– Hai cen anos, meu meniño – e dándolle unha carta díxolle: – Toma unha carta que darás ó vello que te mandou, e sen tardar, voltas pra ollarme, e d'aquela ha ser pra sempre xamais.

O neno colleu a carta e tornou ó seu pesar. Baixou á montana e por fin chegou onde se atopaba o vello.

– Ollai vos qu'iso, xa tornas, non si? – dixo o vello.

– Si gracias a Deus – respostou o neno.

– Ti estiveches moito tempo.

– Vos atopádelo longo meu pai? – Eu non.

– Si, meu neno, mais de cen anos, mais pouco me importa. Ti tés ollado a Deus?

– Si, verdadeiramente, meu pai, eu ollei ó bon Deus que me fixo aínda visitar o seu paraíso, onde ollei moitas belidas cousas.

Aquí romatarei por hoxe estes apuntitos feitos solo c'a tención d'ilustrar o día de mañán unha edición das Cántigas d'El Rei Sabio localizadas na Galiza.

XOSÉ FILGUEIRA VALVERDE.

Cerveza **MAHOU** A Millor de España

ALONSO e ALBERTE

OURENSE

(1) LUZEL - Op. cit. pàx. 222.

QUOD NIHIL SCITUR

(Proseguimento)

De todas as demais verbas inquiren o mesmo, mais curiosa que verdadeira e utilmente; e asina fanas todas derivadas ou compostas, ningunha simple ou primitiva; quen non vé qu'isto é vanidade e ignorancia? Si a verba *lapis* foi, coma dís, imposta pol-a natureza da cousa, acaso é da natureza da pedra o mancar no pé? Coido que non. Mais sexa. De que xeito a verba *laedo* representa a natureza do dano que significa? De que maneira a verba *pes* significa a natureza do pé? Imos dar ó infinito.

A verba *humus*, non se di así por mor da humidade; pois pol-a contra, a terra é o mais seco dos elementos, asegún dís. Mais supondo que sexa moi húmeda, e que d'ahí se diga *humus*, d'onde ven *humidade*? Se sinalas algunha cousa da que esta se diga, o mesmo preguntarel por ela. De novo imos ó infinito. Si te detés n-algunha verba, xa non haberá como saber que ela mostra a natureza da cousa que significa. Pois asegún esto, todas as verbas intermeias enantes d'aquela, parecían representarl-a natureza da cousa, porque derivaban d'outras que significaban algunha cousa, deica chegar á derradeira; a qual de ningunha outra deriva, asegún tí; de novo preguntariache segunda volta sobre d'ela. Agora ben, cantas son as verbas simples? Cáxeque todas.

Ademais, si a verba *panis* foi imposta pol-a natureza da cousa, porque en grego dícese: XOTOS, en Británico *Bara* y-en vasco *Ouguia*, verbas cúa diversidade no son, nas letras e no acento é tanta que semellan non ter relación ningunha? Si dís que somentes unha léngua foi imposta asegún a natureza das cousas, porque nono foron as outras iguais? Ou cal é a que, o foi? Si dís que foi a primeira, a d'Adam; é certo, pois podía facelo, porque coñeceu a natureza das cousas, asegún testemuña o autor do Pentateuco; e d'aquela sería en

verdade de desexar qu'a sua filosofía ou a que temos nós fose escrita no seu idioma.

Si dixeras enton qu'aquela se non podía aprender nin espricar n-outra léngua que na sua, eu non había negar eso; mais dís que se non pode espricar mais qu'en grego ou en latin, lénguas que non son impostas pol-a natureza das cousas. As verbas corrompense continuamente; existen libros franceses e hespanioles nos qu'atoparás moitas verbas cúa significación é por inteiro descoñecida. E outros latinos, non hai moitas verbas desusadas, e se non inventan a cotío outras de novo? O mesmo pasa no lengoaxe que nas outras cousas, que co uso continuo cambean, e acontece selo cámbeco tanto, qu'inteira mente dexenera e faise diverso; d'eiquí provén que teña desaparecido o antigo idioma latino, transformado agora no italiano vulgar; co grego soccede o mesmo. Si algúns libros conservan sobreviventes as dúas lénguas, difiren, non embargante tanto do seu antigo esplendor, que si Demóstenes e Cicerón nos ouviran falar na sua léngua, pode que riran de nós. Mais non é esto somentes, senon que iste idioma colle empréstadas moitas verbas d'outro, e aquíl á sua vez d'outro, e asina xusgo que nonos queda ningunha léngua lexítima e pura. Por conseguinte, as verbas non teñen ningún poder pra decraral-as esencia das cousas, se non é aquíl que lles veu do arbitrio das qu'as imponen: a mesma forza ten a verba *panis* pra significar can que pan, si é que gusta.

Hai verbas impostas non pol-a natureza das cousas, senon por algún efecto ou accidente. Pois, quen coñeceu as esencia das cousas pra asegún eles imporlles nomes? Ou que comunidade teñen as verbas coas cousas? Aquelas son as que nós chamamos propias, coma si chamas ó home visibre ou feble, sobr'os ca-

les están os primitivos, ou *sexa risus e fletus*, que ningunha forza teñen, senon a que recibiron do noso arbitrio, como *alpes* que din de Mercurio, ou *armiger*, e outras verbas compostas.

Hai outras verbas que pol-a semellanza do son imitan as voces d'aquelo que sinifican, por eso lles chaman onomatopéyicas: com'o cacarexar das pifas, o chiar dos corvos, o ruxir do león, o balar das ovellas, o ladrar dos cães, o relinchar dos cabalos, o muxir dos bois, o gruñir dos porcos, o roucar dos que dormen, o susurro das augas, o asubio, o tintineo, o son das trompetas ou o verso aquíl:

Baubantem est timidi pertimuisse canem,
E ist'outro.
Et tuba terribili sonitu taratantara dixit
E ist'outro:

Cuadrupedantem putem sonitu quatit ungula
[campum

E n-esto tampouco ha demostración ningunha do qu'as verbas sinifican, senon unha semellanza nos sons.

Tampouco se debe buscar a derivanza en total-as verbas, pois entón iríamos pasar ó infinito; mais arredeime xa do asunto mais do

que tiña pensado. Volvo ó punto de partida. Canta variedade non hai na mesma especie humán? N-unha parte, os homes son todos pequeniños, os chamados enanos; n-outra son todos moi grandes, os xigantes; non andan uns inteiramente en coiros? Outros son moi peludos, teñen o corpo todo cheo de pelos; hai outros enteiramente privados do lengoaxe e viven nos bosques, escóndense nas covas ou tamén viven nas arbres ó xeito dos paxaros; asina acontece roubar homes coma nós, e devoralos con pracer; hai outros que non preocupados de Deus e da relixión, teñen todo en común, aínda os fillos e as mulleres; son nó-madas, non teñen asento fixo. Pol-a contra, outros apertados por Deus e a relixión, verten por lles valentemente seu sangue. Cada un quer ter unha patria, casa, muller e familia; e léndoa, deféndena deic'a morte. Outros, cando morren, entérranos ou quéimanos cos amigos, as mulleres e as cousas; outros, non coitando d'estas cousas, flecan insepultos; un vivo sofre e intenta ser esnaquizado e posto en cuartos; outro xulga que compre fuxir da morte a todo trance.

Continuaráse.

ARCHIVO FILOLOXICO E ETNOGRAFICO DE GALIZA

Recollido en
Valdeorras pol-o pintor XAIME PRADA

O gato do convento

Eu xuncín os meus boixiños
marcheime co-eles a arada
e no medio do camiño
acordouseme a aguillada
tornel, e volví por ela,
topei a porta pechada:

- ¡Abreme a porta muller,
que veño por a aguillada.
¡- Non che abro meu marido
que che estou moi ocupada.
Fun e abrina como poden
busqueina onde acostumaba:

¿Qué é aquilo, muller
qu'está debaixo da cama?
- É o gato do convento
que ven pr'onde o nosa gata,
- Dame a escopeta muller,
Fixen como que apuntaba
- Non fagas iso marido
que luxas a miña cara,
que se comes o bon pan
da sua casa mo mandaba
e se bebes o bon viño
él era o que cho pagaba.

- ¡Quén te me dera muller
na terra branda enterrada
con cen carriños d'estrume

por derriba da tua cara!
 - ¡Quén te me dera Marido
 no medeo da nosa sala
 cos peciños amarelos
 i-a cariña amoratada
 i-o crego cantando á porta.
 Eu locando o meu pandeiro
 - canto eu o repinicara -
 e dirían os viciños:
 ¡Qué contenta a Mari-Juana.

Romance da "Gallarda"

Estándose la Gallarda
 en su ventana florida
 vió venir un caballero
 caminando calle arriba.
 - «Sube, sube, caballero
 sube, sube, por tu vida
 - Subiu logo o caballero
 folgándose da conquista
 e na metai da escaleira
 alzou os ollos pra riba.
 Vú unha chea de cabezas.
 A todas as coñecía.
 - Que é aquilo, Gallarda
 que é aquilo, Gallardilla
 - Son cabezas de lechunes
 criados en mi montina.
 - Mientes, mientes mi Gallarda;
 mientes, mientes Gallardilla,
 que son cabezas de hombre
 por Cristo, lo juraría.
 Una era la de su hermano
 que con el alma quería
 y otra la de su padre
 cuya muerte vengaría.

Logo lle puxera a mesa
 caballero, non comía,
 logo lle puxera a xarra
 caballero non bebía
 - Bebe, bebe, caballero;
 bebe, bebe, por tu vida.
 Como ei de beber señora
 co sono non podería
 Logo, lle fixera a cama
 caballero, ben lle mira
 qu'entre sábena e xergón
 puñal de prata escondía

¿Qué buscas ahí mi Gallarda

que buscas ahí Gallardilla?
 Busco mi rosario de oro
 que rezo todos los días.
 Empezaron vuelta y vuelta,
 luchando a mucha porfía
 y de un golpe el caballero
 el corazón le partía
 - ¡abrid las puertas portero!
 abridlas con alegría.
 - Estas puertas, no se abren
 mientras no sea de día
 - ¡abridlas pronto, porteros,
 abridlas por nuestra vida
 - Estas puertas no se abren
 si no viene Gallardilla
 - Gallarda queda en un sueño
 del que no despertaría
 - Bien lo hayas caballero
 bendita tu valentía
 Cuantos hijos de familia
 aquí dejaron su vida

Cantar da ripa do liño Val de Orras.

Romance de Cautiva

Me cautivaron los moros
 entre la paz y la guerra,
 me llevaron a vender
 largas tierras a una feria
 No había moro ni mora
 que por mí una blanca diera;
 pero llegó un perro moro
 que tarde vino a la feria
 que por mí pagó cien dollas
 y una mula corredera
 Quiso Dios y mi fortuna
 que encontré con ama buena
 dábame do seu pan branco
 do que o moro pon a mesa
 dábame do viño tinto (?)
 do mellor da sua bodega
 deitábame no seu colo
 catábame na cabeza
 sempre me estaba dicindo
 ¡Cristiana vete a tu tierra!
 ¡É como me ei de ir señora
 si non teño unha moneda
 - Yo te daré las cien dollas
 y la mula corredera

Iba mediado el camino

con el perro moro encuentra
 - ¿A donde vas cristianilla
 en mi mula corredera?
 - Regalouma a sua señora
 e voume pra miña terra
 Con la furia el perro moro
 de la mano me cogiera
 haciéndome renegar
 la madre que me pariera
 haciéndome decir misa
 a la sombra de una hoguera (?)
 y ofreciéndome de cáliz
 una pata de su yegua.
 Y me hizo consagrar
 la *sangre* de una culebra
 y me hizo comer por hostia
 una hojita de yedra...

(Cantar do ripo da Illa) Val de Orras.

Romance da Forzada

En los altos de Aragón
 hay una capitania
 con doscientos mil soldados
 la flor de todo Castilla
 iba por la calle abajo
 una madre con dos hijas
 Le preguntara un alférez
 ¿cuál de las dos es mas linda?
 ¿la del bordado mandil
 o la de roja basquiña?
 Esta noche robo una,
 aunque me cueste la vida
 a eso de la media noche
 fueron a robar la niña
 Tiraban puertas al suelo
 - No venimos por ladrones
 que venimos por su hija
 - Mi hija no se encuentra aquí
 a dormir fué a la villa.
 Rexistraron sete salas
 na mais ruin estaba a nina
 - Adiós hija de mi alma
 adios hija de mi vida

procura por tu conducta
 mas que te cueste la vida
 - Procure usted por la suya
 la mia ya va perdida
 No mais alto d'unha serra
 foron a burlar a nina
 mais ela con toda a forza
 berraba que non queria.

Cantar da seitura

Díronlle três puñaladas
 que da menor xa caía,
 montan dispois a cabalo
 e a sua nai lla volvían.
 Recolle a filla a sua nai
 e morta xa lla traían.
 ¡¡Xusticia Señor do Ceio
 que na terra non había,
 Xusticia pra eses ladrós
 que me mataron a filla!!

Vuelta de la Guerra

Estando en mis vidrieras
 hilando y torciendo seda
 vi venir un caballero
 por lo alto de la sierra;
 me atreviera a preguntarle
 si venia de la guerra,
 si había visto a mi marido
 - siete hay que está en ella -
 - Su marido, gran señora
 su marido muerto queda
 la boca llena de sangre
 los ojos llenos de tierra.
 - Señor, si eso fuera cierto
 cerrara mi vidriera
 y las tres hijas que tengo
 en convento las pusiera
 la primer letra que borden
 la de su buen padre fuera...
 - No se asuste V, señora
 que este su marido era!
 - ¡Gracias a Dios y á la Virgen
 que mi marido volviera!

OS HOMES, OS FEITOS, AS VERBAS

PORFIAS DIVERSAS

O galeguismo, por adentro, atópase en «grand melée». Rifan nos campos — que moitos máximan sen lindeiros — do entendemento, a gran porfía pol-o conqwerimento do porvir. Os mais aínda andan de ponla en ponla, como os gayos, dos qu'o mérito principal, asegún certa vella descripción de Galiza, é remedaren a voz humán.

Imos ver.

A PALA.

N-iste señor da loita é onde hai mais perigo pra se meter, pois hai señores que chaman galego antigo ó da ESTORIA TROYA, e naturalmente, están pol-o galego antigo, e a sua carraxe leva cobiza d'agresión.

Na outra trincheira, os que queren estreital-a aperta de Portugal e Galiza poñendo nh e lh, non teñen pacencia pr'agardar qu' a chuva derreta as estautas de sal.

Mais práctica — sen tirar!z intrés a aquela porfía — é a idea de volver imprimir o Valladares, pol-o menos, namentras Don Eladio Rodríguez nonos dá o seu.

O TEATRO.

Os satisfeitos apóñeno a dificultás de realización. Os insatisfeitos a ruindá de produción. E a mala fada pende, sen volta, no péximo eixemplo do teatro castelán.

O primeiro é esquecer o que son os rompimentos o foro a teral dereita, a lateral esquerda, o mutis, o medio mutis, o primeiro término e o fondo.

O segundo, esquecer o público.

O terceiro, escribir.

O AVANGARDISMO.

Se non tivéramos avangardistas, habería qu'ir pensando en remexel-as follas do xergón. Mais por fin temos rapaces pra quenés o estar na avangarda é unha obriga que teñen que cumprir manque lles pese, en lugar de ser un fado interior descuberto calquera día de sol ou de chuva. De calquera xeito, o

que non faga perdel-a persoalidade racial debe ser aprobado:

«La personnalité — di un dos d'iles, Jean Epstein — passe l'intelligence. Elle est âme visible, hérité apparente, charme dominant, grâce innée, un peu moins et tellement plus que la perfection... Seule la personnalité happe et dresse ce sort, étant sans doute le sort lui-même». (Eu Les feuilles libres, París, Octubre-Novembre, 1922).

Porque non é igual leval-o pendón que levar vela, crar está — veleiquí o Ichó — e moitos repiten o qu'ouvíron sen se decataren de qu'outro xa o sabía... E os anuncios lumiosos brillan mais qu'as estrelas, porqu'están mais preto, criando unha l'us'ón empírea qu'abonda namentras s'un pode conformar co-ela.

Mail-os que tiran contr'os avangardistas, fan mal, porque ó fin anque haxa outros moitos — cand'o home pon o pé no chao (di o ÇATHAPAPATHA-BRAHMANA) pisa sempre cen vieiros — é un camiño. O que compre é andalo aixiña.

O COMUNISMO.

Tamén hai comunistas. Eu non sei como unha sociedade calquera d'hoxe podería pasar sen comunistas. Eu non sei si compren pr'a perfeita harmonía da sociedade moderna, ou pr'o seu compredo esborrallamento. Sea o que sea — e conste que non quero comprometer a ningún n-iste meu pensar — levan feito tanto ben no mundo que, anque tivéramol-a sua doutrina por absurda, debéramos padricala eiq' tamén, senón houbera quen nos aforre esta angueira.

É certo que o que ten de mais discutible o comunismo, é o que ten de marxismo no comunismo, por fortuna, e tamén qu'eu atopo mais positiva a ditadura do proletariado — e anque tivera cartos pensaría igual — que non o soño comunista de despois, que m'aborrece un pouco.

Mais a verdá é que hoxe en día, a xente con quen millor podemos falar os galeguistas puros, é cos comunistas.

V. R.

ALGÚS FEITOS

Castro Gil en París.—Espuxo no Salón da Sociedade Artística e literaria de América latina, xa o primeiro día vendeu por valor de 60.000 francos, e seguiu vendendo ata quedar sen ningunha. Aínda o editor Richepays contratouno para ilustrar edicións de luxo. Sonado trunfo que celebramos, e que pomos diante dos ollos dos nosos artistas, que tanta querenza lle teñen ás terceiras medallas, para lles amosaral-o camiño ..

Lanzarote en Galiza.—Trai o Boletín da Academia Galega do mes de Xaneiro, que o Sr. Serrano Sáez atopou nas gardas d'un libro da Biblioteca d'Osuna, que se conserva na Nacional de Madrid, fragmentos d'un *Lanzarote* escrito en galego a fins do século XIII e comenzos do XIV. O qual ven confirmal-as nosas ideas a persistente influencia dos libros de Cabaleirías—parte importante da literatura céltica—na nosa terra, e que d'eiqui foi que se transmitiron á Hespaña. Nova afirmanza do noso celtismo.

Galiza nas escolas.—Á Federación de Sociedades Galegas d'Instrución de Bós Aires, no seu IV Congreso tido o 27 de Nadal derradeiro, acordou recomendar ás escolantes que rixen as escolas sostidas por aquelas sociedades, que dean leccións de Léngua, Literatura e Historia de Galiza, esta vez o eixemplo veunos das colonias galegas d'Américas, eixemplo digno de todas as gabanzas, que honra ás nosas emigradas que se preocupan xa da renacemento da súa Terra.

NÓS mandalles unha aperta, e a seguranza dos nosos mais fondos sentimentos d'irmandade, e mándallos co-a ledicia e a esperanza no axuntamento do noso esforzo común para afirmanza da y-Alma Nova de Galiza.

LIBROS

NOVELAS "LAR"

Anxélica, a noveliña póstuma de Don Florencio Vaamonde, n.º 16 de *Lar*, é mais ben unha esquisce, que non foi rematada de todo. O tema é o mesmo qu'o d'*O Pastor de Doña Silvia*, do Ribalte; mais eiqui semella por certas siñas, que foi un caso certo o qu'o autor nos conta. E por certo que casos coma iste debéronse dar ben d'iles na nobreza galega, afeita a vivir en familia cos seus servidores, e, dendo punto de vista euxénico, non merecen senon gabanza esas bodas que veñen traguer selva nova ás vellos árbores xenealóxicos. Loubouse moito esta noveliña pol-o escollido e perfecto do galego en qu'está escrita. Don Florencio, persoalidade ben curiosa por mais d'un conceito e home de moita sabidencia, era la-

mén un dos mellores coñecedores da nosa fala. O irmán do ilustre autor d'*Anxélica*, o douto bibliotecario da Academia Galega Don César Vaamonde, avaliou o volume c'unhas notiñas moi eruditas.

Manejo o da Rua, de Xosé Lesta Meis, é a historia ben malfadada por certo, d'un emigrante, un mozo da aldea a quen leva pra-Habana a *cobiza do lonxe*, com'o difunto Viqueira chamada á Saudade, e que volta coa saudade d'un amor e os asomos d'unha vida que deixou aló, e remata por tomar veneno. A presentación da nai do Manejo e a pintura da vida infernal e anguriosa dos traballadores dos inxenlos, son páxinas naturalistas ás que non estamos moi afeitos, mais que ás 18 páxinas desaparecen xa, deixándonos outra vez no terreo onde nos movemos adoito. Ten acertos e verdade esta noveliña.

COMPARAÇÕES TRADICIONAIS PORTUGUESAS,

por CLAUDIO BASTO,
Esposende, 1924.

Estuda n-iste librito o ilustre literato, etnógrafo folklorista, 20 comparanzas referentes a *vello*; 6 ditadas atestando a estimanza da carne de carneiro; 7 comparanzas referentes a *chorar*; 5 a *surdo* e 36 a *magro*, con mais, 7 espresións indicativas da magreza. Todas estudadas co fino y-erudición qu'adoita pór nos seus valiosos estudos. No número que ven estudaremos no noso *Arquivo filolóxico e etnográfico de Galiza*, o que traí referente á nosa terra.

BOLETIN DE LA REAL
ACADEMIA GALLEGA

No número de Xaneiro, *La inscripción de La iglesia de Cuntis*, por Celestino García Romero. — *Los benedictinos en la Universidad de Santiago*, por Fr. Vicente Beltrán de Heredia. — *Iglesias antiguas de Galicia: Santa María de Pontellas, San Julián de la Puebla, San Payo, San Esteban de Sayar y Santiago de Sisamo*, por Ángel del Castillo. — *Archivo de Secretaría de la Soberana Orden de Malta: Relación de Documentos*, por el Conde de Vallellano. — *Carolina Michaelis*, por Fernando Martínez Morás. — Sección oficial: *Homenajes en honor de D. Florencio Vaamonde. — Noticias*: sobr'a inauguración do monumento a D. Vicente Carnota, en Ordes, e sobr'a descuberta d'un *Lanzarote* escrito en galego.

No de Febreiro, reseña do homenaxe que Galiza rindeu a dúas figuras ilustres, das nosas letras: Martínez Salazar e Marcelo Macías, astorganos que, gabándose de seren *galegos asturicenses*, tanto fixeron pol-a nosa terra; e *Inscripciones inéditas de la Catedral de Santiago*, por A. del Castillo.

Co-iste número no que remata o tomo XV

do benemérito Boletín, repartíuse o cuaderno 25 - aínda o 25! - do Dicionario galego-castelán, que comprende da verba *camiño* á verba *capela*.

A NOSA TERRA

A de Febreiro traí un poema de Cabanillas: *Sanxenxo*; Lóstregos do Couceiro Freixomil; *Ao decorrel-os días*; unha prosa de F. Abelaira, e notas e palabras en col do *Teatro galego*, *Homenaxe a Rusínyol*, *Un Dicionario galego*, *Obra póstuma de Pondal*, *Os galegos na América*, etc., todas d'actualidade, e que todos deben coñecer.

CÉLTIGA, 25 Dbre. 1925.

Traí orixinás de Cabanillas, M. García Barros, Antonio Nobre, Critias e outros, e ilustracións de F. Iglesias, Castelao e Borobio; a interesante selección de combate *El momento de Galicia e Aguas fuertes quincenales*, *Comenzo de Cántigas populares*, con alalás de Celanova a Glinzo, *Efemérides gallegas*, *Idearium galeguista* onde fala da Federación de Sociedades galegas agrarias e culturais, e pon a *Teoría do Nacionalismo galego*, e un pouco de *Saudade* do Quintañilla, en informacións de Teatro Sport en Galiza, sociedades galegas, etcétera. Día por día vai ganando en intrínseca a revista *Céltiga*.

ALFAR, Diciembre 1925
Enero 1926.

Número como todol-os d'esta publicación que ven ser o órgano do avanguardismo en Galiza, principalmente nas súas formas estranxeiras, d'eiquí e d'afóra, luxosamente presentado. Traí orixinás de Antonio Machado, Bonilla San Martín, Manuel Casás, C. Amor Naveiro, Nicasio Pajares, J. de la Luz-León, María Luisa Iruarte, López Picó, María Euge-

nia H. Iribarren, M. Arconada, Gil Bel, Anatole France, César Vallejo, Adriano del Valle, e outros, e ilustracións e reproducións de Oror, Benet, J. Obiols, J. de Creeff, M. Kisting, Van Dongen, Fabory, C. Bracho, Cebreiro e Barradas. Bó boletín. O poeta Julio J. Casal non perde o seu esforzo. Adiante.

A AGUIA, Porto.

O derradeiro número recibido, ven datado do mes de San Xoán pasado. Traí excertos da versión portuguesa do *Kether- Malkhuth* de Ben Gabirol; por Barros Basto; *Saudades da Terra*, excerto de un traballo por Gaspar Frutuoso, ms. do século XVI; *A Ilha do Corvo e a sua estatua* por Antonio Ferreira da Serpa; *Relendo os clássicos* (sobre unha égloga de Melo) por Hernani Cidade; versos d'Angelo Ribeiro; notas d'arte de Vitorino Ribeiro; Biografía.

BOLETIN DE LA SOCIEDAD CASTELLONENSE DE CULTURA, t. VI, cuaderno III.

Sumario: *Don Pedro de Lema y Perez y la Iglesia y Diócesis de Segorbe* por José María Pérez Martín. - *Un plan general de ordenación y urbanización de Castellón*, por Vicente Traver. - *Nombres árabes de la Provincia de Castellón o usados en ella* por Pascual Meñu. - *Folk-lore*.

EL FRANCOLI

Remarcabre o n.º de 1.º dano, con curiosas efemeridas históricas da Espluga, que foran loubadas no mellor da prensa catalana.

Imprenta LAR Real, 36 1.º - A CRUÑA

Dr. MOSTEIRO

Médico
Odontólogo

Medicina e Cirugia da boca -- Electricidade -- Rayos X

A Clínica Dental mais completa de Galicia

Cantón Pequeno, 1 (Casa Pastor) - A CRUÑA

LUIS FÁBREGA

DROGUERIA E FARMACIA

Progreso esquina a Luis Espada
OURENSE

MERQUE VOSTEDE

Plumeiros RAFIUM

De mais dura qu'os de pruma e limpa millor
Véndese en todol-os estabrecimentos do ramo

Andrés Perille - OURENSE

Reloxeria ZENITH

Máquinas parlantes, Discos, Agullas
e Accesorios

M. Calviño
OURENSE

A mais económica de Galicia

Sanatorio Quirúrgico

Direitores:

Manuel Peña Rey

Ginecología e Partos

José Mosquera Blanco

Cirurgia geral
Especialista na gorxa, nariz e ouvidos

Situado frente á Alameda do Cruceiro, ten todal-as condicións precisas.—Practicase toda clase d'operacións.—Dotado de todol-os adiantos que pide a actual Cirugia.—Modernas instalacións de RAYOS X pra diagnóstico e RADIOTERAPIA superficial e fonda, con voltaxe de 200.000 voltios.—Aparello de Diatermia pra tratamento de Auxilios, procesos inflamatorios, reumatismo, etcétera.—Lámpara de cuarzo pra sol d'alitude e ultra-violeta pra tratamento d'escrofulosis, raquitismo, alopecias, eczemas, etcétera.—Admítese embarazadas, e cóntase con material esterilizado pra fora da cidade en casos d'urxencia.—Poden colaborar en todol-os compañeiros, previo consentemento dos direitores.

BODEGAS GALLEGAS PEARES E OURENSE

Vinos finos de mesa: Tinto TRES RIOS. Blanco BRILLANTE. LOS GALLEGOS blanco e tin
Macía e Valeiras, Apertado 18-- Ourense

Augas bicarbonatado-sódicas de
M O N D A R I Z

FONTES DE GÁNDARA e TRONOSO
Propiedade dos FILLOS DE PEINADOR

MONDARIZ—BALNEARIO está situado a 35 kilómetros de Vigo e a 20 das
estaciós de Porriño e Salvatierra de Miño

O Hotel do Estabrecimento está aberto do 1.º de Mayo a 31 de Octubre

